

Domstolarnas registerförfattningar och de kommersiella rättsdatabaserna

Nils Sjöblom

1. Inledning

Domstolarna har att i sin verksamhet följa dataskyddsregleringen. Utöver den generella EU-rättsliga regleringen finns relevanta bestämmelser i bl.a. domstolarnas registerförfattningar, dvs. domstolsdatalagen (2015:728) och lagen (2018:1698) om domstolarnas behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område (domstolarnas brottsdatalag).

I domstolarnas registerförfattningar finns bestämmelser som begränsar domstolarnas möjligheter att vid sökning i personuppgifter använda vissa sökbegrepp, bl.a. sådana begrepp som avslöjar känsliga personuppgifter.

Det finns numera kommersiella rättsdatabaser som mot en avgift tillhandahåller sökbar rättsinformation. De som erbjuder dessa tjänster begär ut handlingar med stöd av offentlighetsprincipen från bl.a. domstolarna och de har med tiden byggt upp stora uppgiftssamlingar. För att domstolarna på ett effektivt sätt ska kunna söka bland sina egna avgöranden betalar staten miljonbelopp till de som tillhandahåller dessa databaser. I praktiken tillgodoses domstolarnas behov i detta avseende i stor utsträckning genom databaserna.

En särskild fråga är om de bestämmelser om sökbegränsningar som finns i domstolarnas registerförfattningar ska gälla när domstolarna utför sökningar i de kommersiella rättsdatabaserna. En annan fråga är vilken praktisk betydelse de sökbegränsningar som finns i domstolarnas registerförfattningar har. Man kan också ställa sig frågan om den nuvarande ordningen är rimlig och om domstolarnas behov av att kunna söka i sina egna avgöranden kan tillgodoses på annat sätt än genom kommersiella rättsdatabaser.

I detta bidrag diskuteras dessa frågor.¹

¹ Många av de bestämmelser som berörs i detta bidrag (de flesta bestämmelserna i domstolsdatalagen /2015:728/) gäller inte endast för de allmänna domstolarna och de allmänna

2. En tillbakablick

2.1 På datalagens tid

När datalagen (1973:289) trädde i kraft den 1 juli 1973 hade det sedan slutet av 1960-talet förts en stundtals livlig samhällsdebatt om de risker för det otillbörliga intrång i den personliga integriteten som de s.k. datamaskinerna befarades medföra. Med våra mått mätt hade den teknik som användes en begränsad kapacitet. I jämförelse med gångna tiders mödosamma pappershantering var det emellertid redan vid denna tid möjligt att genom automatisk databehandling hantera ansevärliga mängder upplysningar om enskilda personer på ett betydligt enklare och effektivare sätt.²

Datalagen tog sikte på personregister med vilka avsågs register, förteckningar eller andra anteckningar som fördes med hjälp av automatisk databehandling och som innehöll personuppgifter som kunde hänföras till den som avsågs med uppgiften. Regleringen var omfattande, detaljerad och instrumentell och den kom att ändras många gånger. Den grundläggande tanken med regleringen, som grovt förenklat innebar att personregister endast fick föras med tillstånd av Datainspektionen (numera Integritetsskyddsmyndigheten), kom emellertid att bestå. Kontentan var således att personregister fick föras men att det skulle ske under kontroll av en myndighet och på ett sätt som inte innebar otillbörligt intrång i den personliga integriteten. Vissa undantag från tillståndskravet fanns bl.a. när det gällde sådana personregister vars inrättande hade beslutats av riksdagen eller regeringen (s.k. statsmaktsregister).

De personregister som domstolarna använde under de första åren efter datalagens ikraftträdande och fram till mitten av 1980-talet fördes enbart med tillstånd av Datainspektionen. De register över mål och ärenden som fördes av de allmänna domstolarna och länsrätterna (numera förvaltningsrätterna) kom att regleras i förordningar som trädde i kraft 1986 respektive 1994.³

Mot slutet av 1980-talet byttes skrivmaskinerna gradvis ut mot persondatorer. Detta innebar att datatekniken – som inledningsvis främst hade använts inom domstolarnas kanslifunktioner – i allt högre utsträckning kom till användning vid framställningen av domar, beslut och andra dokument. Samtidigt tog såväl tillstånden från Datainspek-

förvaltningsdomstolarna utan även för hyres- och arrendenämnderna. När uttrycket "domstol" används i det följande avses alla dessa instanser även om hyres- och arrendenämnderna inte är domstolar i formell mening.

² Se betänkandet *Data och integritet* (SOU 1972:47), s. 36 ff.

³ Förordningen (1986:104) om registerföring vid allmänna domstolar med hjälp av automatisk databehandling och förordning (1994:90) om registerföring vid länsrätt med hjälp av automatisk databehandling.

tionen som 1986 och 1994 års förordningar endast sikte på den automatiserade personuppgiftsbehandling som skedde i vissa av domstolarnas register. Löpande texter, t.ex. domar, beslut eller andra dokument, ingick inte i dessa register.⁴ Det sagda innebär att en stor del av domstolarnas automatiserade personuppgiftsbehandling, t.ex. den som skedde vid domskrivning, var oreglerad.

2.2 Från Vera-förordningarna till domstolsdatalagen

Tillstånden från Datainspektionen och 1986 och 1994 års förordningar ersattes år 2001 av en förordning för de allmänna domstolarna, en förordning för länsrätterna, en förordning för Regeringsrätten (numera Högsta förvaltningsdomstolen) och kammarrätterna och en förordning för hyres- och arrendenämnderna, de s.k. Vera-förordningarna.⁵ Dessa förordningar, som i allt väsentligt var likalydande, gällde utöver personuppgiftslagen (1998:204) som år 1998 hade ersatt datalagen.

I Vera-förordningarna gjordes en åtskillnad mellan sådan automatiserad personuppgiftsbehandling som skedde i vissa av domstolarnas register, bl.a. målhanteringssystemet, och sådan behandling som skedde vid sidan om eller i anslutning till dessa register i löpande text, ljudupptagningar eller ljud- och bildupptagningar. Enligt förordningarna fick domstolarna behandla personuppgifter i löpande text m.m. Känsliga personuppgifter fick endast behandlas i ett sådant sammanhang om uppgifterna hade lämnats i ett mål eller ärende eller om de behövdes för handläggningen av målet eller ärendet.⁶

Till grund för Vera-förordningarna låg de förslag som Domstolsdatautredningen presenterade i sitt delbetänkande *Domstolarnas register och personuppgiftslagen – En rättslig anpassning* (SOU 2001:32). Förordningarna togs fram under tidspress och tanken var att de skulle utgöra

⁴ Se betänkandet *Domstolarnas register och personuppgiftslagen – En rättslig anpassning* (SOU 2001:32), s. 71 och 90.

⁵ Förordningen (2001:639) om registerföring m.m. vid allmänna domstolar med hjälp av automatiserad behandling, förordningen (2001:640) om registerföring m.m. vid förvaltningsrätt med hjälp av automatiserad behandling, förordningen (2001:641) om registerföring m.m. vid Högsta förvaltningsdomstolen och kammarrätterna med hjälp av automatiserad behandling, och förordningen (2001:642) om registerföring m.m. vid hyres- och arrendenämnder med hjälp av automatiserad behandling. Personuppgiftslagen (1998:204) trädde i kraft den 24 oktober 1998 och Vera-förordningarna trädde i kraft den 1 oktober 2001. Enligt övergångsbestämmelserna till personuppgiftslagen (punkten 2) skulle den äldre lagen, dvs. datalagen (1973:289), tillämpas till den 30 september 2001 i fråga om behandling av personuppgifter som påbörjats före ikraftträdandet eller behandling som utförs för ett visst bestämt ändamål om behandling för ändamålet påbörjats före ikraftträdandet.

⁶ Med känsliga personuppgifter avsågs enligt 13 § första och andra stycket personuppgiftslagen personuppgifter som avslöjade ras eller etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse, medlemskap i fackförening eller hälsa eller sexualliv.

en provisorisk lösning för att tillgodose det behov av regler som uppstod när datalagen helt upphörde att gälla. I linje med detta föreslog Domstolsdatautredningen i sitt slutbetänkande *Informationshantering och behandling av uppgifter vid domstolar – En rättslig översyn* (SOU 2001:100) att Vera-förordningarna skulle ersättas av tre särskilda lagar som skulle reglera behandlingen av personuppgifter i verksamheten vid de allmänna domstolarna, de allmänna förvaltningsdomstolarna respektive vid hyres- och arrendenämnderna. Det kom dock att dröja över ett decennium innan lagstiftaren tog sig an saken och i det skedet gjordes bedömningen att de rättsliga och faktiska förutsättningarna för domstolarnas personuppgiftsbehandling hade förändrats i så stor utsträckning sedan Domstolsdatautredningens slutbetänkande hade avgetts att det inte kunde läggas till grund för lagstiftning. Inom Justitiedepartementet upprättades departementspromemorian *Domstolsdatalag* (Ds 2013:10) som låg till grund för domstolsdatalagen som den 1 januari 2016 ersatte Vera-förordningarna.

När domstolsdatalagen trädde i kraft gällde ännu personuppgiftslagen. Domstolsdatalagen gällde i stället för personuppgiftslagen och ersatte således den lagen inom sitt tillämpningsområde. I domstolsdatalagen angavs dock vilka bestämmelser i personuppgiftslagen som ändå skulle tillämpas. Den valda lagtekniska lösningen låg i linje med den som gällde enligt flera samtida registerförfattningar som bl.a. polisdatalagen (2010:361) och kustbevakningsdatalagen (2012:145) (båda numera upphävda).

År 2018 och 2019 ändrades domstolsdatalagen på flera centrala punkter som en anpassning till dataskyddsförordningen⁷ och 2016 års dataskyddsdirektiv.⁸

3. Allmänt om den nuvarande regleringssituationen

3.1 Inledning

För de allmänna domstolarnas och de allmänna förvaltningsdomstolarnas del finns relevanta dataskyddsbestämmelser i dataskyddsförordningen, lagen (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s

⁷ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning).

⁸ Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/680 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behöriga myndigheters behandling av personuppgifter för att förebygga, förhindra, utreda, avslöja eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder, och det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av rådets rambeslut 2008/977/RIF.

dataskyddsförordning (dataskyddslagen), domstolsdatalagen, brottsdatalagen (2018:1177) och domstolarnas brottsdatalag samt till dessa lagar anslutande förordningsregleringar.⁹ För hyres- och arrendenämndernas del kan det inte bli aktuellt att tillämpa brottsdatalagen och domstolarnas brottsdatalag och anslutande förordningsregleringar men däremot de övriga nyss nämna regelverken.

Gemensamt för de ovan omtalade regelverken är att de är tillämpliga vid behandlingen av personuppgifter som är helt eller delvis automatiserad. All automatiserad behandling av personuppgifter omfattas således av regelverken.

3.2 Dataskyddsförordningen, dataskyddslagen och domstolsdatalagen

Den generella regleringen av personuppgiftsbehandling i Sverige och i övriga EU-länder finns i dataskyddsförordningen. All helt eller delvis automatiserad personuppgiftsbehandling som domstolarna ägnar sig åt, med undantag för sådan behandling som faller in under brottsdatalagens tillämpningsområde, omfattas därmed av dataskyddsförordningen.

Dataskyddsförordningen medger att medlemsstaterna under vissa förutsättningar behåller eller inför mer specifika bestämmelser för att anpassa tillämpningen av förordningen.¹⁰ Både dataskyddslagen – som kompletterar förordningen på ett generellt plan – och domstolsdatalagen – utgör sådana anpassningar till förordningen.

Domstolsdatalagen ska tillämpas av domstolarna i den rättskipande och rättsvårdande verksamheten. Endast i en situation ska lagen tillämpas i domstolarnas administrativa verksamhet, nämligen när personuppgifter vidarebehandlas där för att lämnas ut efter begäran. Den s.k. likställighetsprincipen som kommer till uttryck i 2 kap. 6 § tryckfrihetsförordningen (TF) innebär att allmänheten ska ha tillgång till datalagrad information i samma utsträckning som den är tillgänglig för myndigheten. Den valda konstruktionen innebär således att domstolsdatalagens bestämmelser om sökbegränsningar och elektroniskt utlämnande av personuppgifter på annat sätt än genom direktåtkomst gäller när t.ex. någon från allmänheten begär ut handlingar.¹¹

Domstolsdatalagen är i likhet med dataskyddslagen inte heltäckande utan utgör endast ett komplement till dataskyddsförordningen.

⁹ Förordning (2018:219) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning, domstolsdataförordningen (2015:729), brottsdataförordningen (2018:1202) och förordning (2018:1741) om domstolarnas behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område.

¹⁰ Se artikel 6.2 i dataskyddsförordningen.

¹¹ Jfr prop. 2014/15:148 s. 27 f.

Domstolsdatalagen kan därför inte tillämpas självständigt. Är domstolsdatalagen tillämplig på en viss behandling som en domstol utför kan den alltså inte nöja sig med att enbart tillämpa bestämmelserna i den lagen. Även bestämmelserna i dataskyddsförordningen och dataskyddslagen måste iakttas.

3.3 Brottsdatalagen och domstolarnas brottsdatalag

Genom brottsdatalagen genomförs 2016 års dataskyddsdirektiv i svensk rätt. Brottsdatalagen är en ramlag som gäller vid behandling av personuppgifter som utförs av behöriga myndigheter i syfte att förebygga, förhindra, upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder. Den gäller också vid behandling av personuppgifter som en behörig myndighet utför i syfte att upprätthålla allmän ordning och säkerhet. Med "behörig myndighet" förstås en myndighet som har till uppgift att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott, verkställa straffrättsliga påföljder, eller upprätthålla allmän ordning och säkerhet, när den behandlar personuppgifter för ett sådant syfte.

Domstolarnas brottsdatalag innehåller bestämmelser som de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna har att tillämpa när de behandlar personuppgifter i sådana syften som avses ovan. Lagen gäller utöver brottsdatalagen. Förhållandet mellan brottsdatalagen och domstolarnas brottsdatalag liknar alltså det som tidigare rådde mellan personuppgiftslagen och många registerförfattningar. Det ska sägas att 2016 års dataskyddsdirektiv är ett minimidirektiv, dvs. det hindrar inte att medlemsstaterna från att föreskriva starkare skyddsåtgärder än de som fastställs i direktivet.

Det bör noteras att det som avgör om en viss personuppgiftsbehandling som de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna utför omfattas av brottsdatalagen och domstolarnas brottsdatalag är syftet med behandlingen. Detta innebär att personuppgifternas karaktär saknar betydelse för frågan om dessa lagar är tillämpliga.

4. Sökbegränsningar

4.1 Inledning

Användningen av sökfunktioner är viktig för att domstolarna effektivt ska kunna hitta relevant information, t.ex. tidigare domar som kan tjäna till vägledning. Sökfunktionerna är också av betydelse för allmänhetens

insyn i domstolarnas verksamhet, eftersom domstolarna med hjälp av sökning kan tillmötesgå specifika förfrågningar från allmänheten.

Eftersom en sökning i personuppgifter utgör en form av behandling får sökningar endast ske i enlighet med de allmänna begränsningar, t.ex. ändamålsbestämmelserna, som gäller för behandlingen. Möjligheten att utföra sökningar är dock ett speciellt och kraftfullt verktyg som kan medföra integritetsrisker. Det har mot den bakgrunden ansetts motiverat att i många registerförfattningar införa bestämmelser som uttryckligen begränsar möjligheterna att göra vissa sökningar.

Bestämmelser om sökbegränsningar är inget nytt. Redan på datalagens tid fanns sådana bestämmelser i vissa av de tillstånd som hade meddelats av Datainspektionen. Även 1986 och 1994 års förordningar, Vera-förordningarna och de lagar som Domstolsdatautredningen föreslog innehöll sådana föreskrifter. Också dataskyddslagen och brottsdatalagen innehåller bestämmelser om sökbegränsningar.

4.2 Domstolsdatalagen och domstolarnas brottsdatalag

Såväl domstolsdatalagen som domstolarnas brottsdatalag innehåller bestämmelser om sökbegränsningar. Någon direkt motsvarighet till dessa bestämmelser finns varken i dataskyddsförordningen eller i 2016 års dataskyddsdirektiv.

Enligt huvudregeln i 14 § första stycket domstolsdatalagen är det vid sökning i personuppgifter förbjudet att använda sökbegrepp som avslöjar känsliga personuppgifter¹², uppgifter om nationell anknytning eller uppgifter om brott eller misstanke om brott. Uppgifter om brott eller misstanke om brott knyter an till artikel 10 i dataskyddsförordningen som innehåller särskilda regler för sådana personuppgifter. Dataskyddsförordningen innehåller däremot inte några särskilda regler om uppgifter om nationell anknytning. I lagmotiven sägs att med sådana uppgifter avses bl.a. uppgifter om medborgarskap, om födelseort eller utlandsfödda föräldrar. Uppgifterna måste visa på en anknytning till ett visst land som inte är alltför svag.¹³ I vissa fall kan en uppgift om nationell

¹² Begreppet "känsliga personuppgifter" används endast i den svenska regleringen, se 3 kap. 1 § dataskyddslagen och 2 kap. 11–14 §§ brottsdatalagen. I dataskyddsförordningen och i 2016 års dataskyddsdirektiv talas i stället om "särskilda kategorier av personuppgifter". Med detta avses de personuppgifter som enligt personuppgiftslagen kategoriserades som känsliga personuppgifter (se not 6) och härutöver genetiska uppgifter och biometriskas uppgifter för att entydigt identifiera en fysisk person, se artikel 9 i dataskyddsförordningen och artikel 10 i 2016 års dataskyddsdirektiv.

¹³ Departementspromemorian *Domstolsdatalag* (Ds 2013:10) s. 104 f., och prop. 2014/15:148 s. 112.

anknytning också avslöja etniskt ursprung. Om så är fallet är det fråga om en känslig personuppgift.

Enligt 15 § första stycket domstolsdatalagen gäller inte bestämmelsen i 14 § första stycket samma lag i allmän domstol vid användning av sökbegrepp som avslöjar brott eller misstanke om brott. Bestämmelsen i 14 § första stycket domstolsdatalagen gäller inte heller i allmän förvaltningsdomstol vid användning av sökbegrepp som avslöjar hälsa, brott eller misstanke om brott. För hyres- och arrendenämndernas del föreskrivs inget undantag från bestämmelsen i 14 § första stycket domstolsdatalagen.

Av 6 § första stycket i domstolarnas brottsdatalag följer att det är förbjudet att använda sökbegrepp som avslöjar känsliga personuppgifter eller uppgifter om nationell anknytning. Denna bestämmelse gäller såväl i allmän domstol som i allmän förvaltningsdomstol. I 7 § första stycket i domstolarnas brottsdatalag föreskrivs dock att det i allmän förvaltningsdomstol är tillåtet att använda sökbegrepp som avslöjar uppgifter om hälsa.

I domstolsdataförordningen (2015:729) och i förordningen (2018:1741) om domstolarnas behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område finns ytterligare bestämmelser om sök begränsningar som begränsar undantagsregleringen i 15 § första stycket domstolsdatalagen och i 7 § första stycket domstolarnas brottsdatalag.

Det bör framhållas att det är sökresultatet som är avgörande för om ett visst sökbegrepp är tillåtet. Är sökresultatet sådant att t.ex. uppgifter om nationell anknytning avslöjas är det sökbegrepp som användes inte tillåtet.¹⁴ Onekligen ligger det en svårighet i det att sökresultatet visar sig först sedan sökningen har genomförts. Vidare framstår det som osäkert hur man på ett rimligt sätt bör dra gränsen mellan det otillåtna och det tillåtna. Man kan ställa sig frågan om det är tillåtet att använda t.ex. "Norge" som sökbegrepp? Ett sådant sökbegrepp riskerar ju att vaska fram uppgifter om norska medborgare, dvs. uppgifter om nationell anknytning.

5. De kommersiella rättsdatabaserna

5.1 Inledning

Sedan ett antal år tillbaka finns det kommersiella rättsdatabaser som mot en avgift tillhandahåller sökbar rättsinformation. De som erbjuder dessa tjänster begär ut handlingar med stöd av offentlighetsprincipen

¹⁴ Jfr betänkandet, Myndighetsdatalag, SOU 2015:39 s. 324.

från domstolarna men även från en del andra myndigheter och de har med tiden byggt upp stora uppgiftssamlingar. I allmänhet erbjuder dessa tjänster inte endast tillgång till domar och beslut utan även till juridisk litteratur m.m. I regel publiceras domarna och besluten i omaskerat skick. Parternas namn, personnummer och adresser m.m. finns alltså kvar i dokumenten.¹⁵ Det kan som en jämförelse nämnas att sådana uppgifter inte får förekomma i de vägledande avgöranden som publiceras i det offentliga rättsinformationssystemet.¹⁶

I de kommersiella rättsdatabaserna är det möjligt att söka på t.ex. ett personnummer, namn, enstaka ord eller kombinationer av ord och därmed åstadkomma ett sökresultat som består av domar och beslut i vilka sökordet eller sökorden förekommer antingen i besluts- eller domshuvudet eller någonstans i löptexten. Det är också möjligt att avgränsa sökningen till en viss tidsperiod eller till en viss domstol eller vissa domstolar eller ett visst domstolsslag.

Via abonnemang som har tecknats av Domstolsverket har samtliga domstolar tillgång till flera olika kommersiella rättsdatabaser. Enligt uppgifter från Domstolsverket ökar kostnaderna för dessa abonnemang år för år. År 2022 uppgick kostnaden till ca 45 miljoner kronor.

De som tillhandahåller de kommersiella rättsdatabaserna har utgivningsbevis och omfattas därmed av det s.k. frivilliga grundlagsskyddet. Det innebär att inga andra inskränkningar får göras i fråga om det som publiceras i databaserna än vad som följer av yttrandefrihetsgrundlagen (YGL). I 1 kap. 7 § första stycket dataskyddslagen föreskrivs att dataskyddsförordningen och dataskyddslagen inte ska tillämpas i den utsträckning det skulle strida mot TF eller YGL. I praktiken innebär detta att de som tillhandahåller databaserna inte behöver följa bestämmelserna i dataskyddsförordningen och dataskyddslagen när de publicerar uppgifter i databaserna.

Bestämmelsen i 1 kap. 7 § första stycket dataskyddslagen är ett genomförande av artikel 85.2 i dataskyddsförordningen där det föreskrivs att medlemsländerna ska i lag förena rätten till integritet i enlighet med förordningen med yttrande- och informationsfriheten, inbegripet behandling som sker för journalistiska ändamål.

Det finns skäl att redan i detta sammanhang nämna att det nyligen har införts en delegationsbestämmelse i 1 kap. 20 § YGL som innebär att YGL – under vissa i paragrafen närmare angivna förutsättningar –

¹⁵ Det ska sägas att det för närvarande pågår ett anonymiseringsprojekt hos en av de ledande tillhandahållarna av kommersiella rättsdatabaser. Planen är att från och med hösten 2023 pseudonymisera allt material som tillförs databasen. Se Anonymisering av rättsfallsdokument stärker rättssäkerheten i samhället (nj.se), (2023-08-08).

¹⁶ Se 22 rättsinformationsförordningen (1999:175).

inte hindrar att det i lag meddelas föreskrifter om förbud mot offentliggörande av personuppgifter som avslöjar känsliga personuppgifter.¹⁷

5.2 Departementspromemorian Domstolsdatalog (Ds 201310) och lagmotiven till domstolsdatalogen

I departementspromemorian Domstolsdatalog (Ds 2013:10) föreslogs att känsliga uppgifter och uppgifter som avslöjade nationell anknytning skulle få användas som sökbegrepp endast vid sökning som avsåg uppgifter hos allmän förvaltningsdomstol. Uppgifter som avslöjade brott eller misstanke om brott skulle få användas som sökbegrepp endast vid sökning som avsåg uppgifter hos allmän domstol. Enligt förslaget skulle sådana sökningar som avsågs i bestämmelserna endast vara tillåtna om det var absolut nödvändigt för handläggningen av mål eller ärenden.

I bestämmelserna talades om personuppgifter av ett visst slag som sökbegrepp. Formuleringen som hade hämtats från motsvarande bestämmelser i Vera-förordningarna var otydlig eftersom den gav intrycket att endast begrepp som i sig innefattade personuppgifter träffades av bestämmelserna. Det var emellertid inte så bestämmelserna skulle förstås. Vad som avsågs var i stället begrepp som i sig inte behövde innefatta personuppgifter men som kunde tänktas leda till sökresultat innefattande t.ex. känsliga personuppgifter.¹⁸ Någon saklig skillnad i det avseendet mellan de nu gällande bestämmelserna om sökbegränsningar i domstolsdatalogen och de som föreslogs i promemorian förelåg alltså inte.

De bestämmelser om sökbegränsningar som föreslogs i promemorian ska läsas tillsammans med de bestämmelser om direktåtkomst som föreslogs. Enligt förslaget skulle domstolarna få medge direktåtkomst till varandras uppgifter. Dessa generösa möjligheter att söka och dela information som föreslogs motiverades bl.a. med att de externa rättsdatabaserna (såväl offentliga¹⁹ som kommersiella) inte bedömdes kunna tillgodose domstolarnas behov av att snabbt kunna ta fram relevant information. Tanken verkar alltså ha varit att domstolarnas behov i detta avseende skulle tillgodoses genom att varje enskild domstol – i vart fall på sikt – skulle ha direktåtkomst till alla andra domstolars uppgiftssamlingar med domar, beslut och inlagor m.m. Den uppfattningen framfördes också att det inte vore rimligt om domstolarna skulle vara

¹⁷ En motsvarande bestämmelse har införts i 1 kap. 13 § TF.

¹⁸ Ds 2013:10 s. 102 ff.

¹⁹ Domstolsverket tillhandahåller den offentliga rättsdatabasen "Vägledande avgöranden". Databasen innehåller dock ett begränsat antal avgöranden och sökmöjligheterna är begränsade.

hänvisade till kommersiella rättsdatabaser för att söka bland vad som i grunden var domstolarnas egna uppgifter.

Promemorians förslag i denna del fick ett blandat mottagande från remissinstanserna. Sveriges Advokatsamfund ansåg att domstolarna medgavs alltför vida möjligheter att göra integritetskänsliga sökningar i sina egna uppgifter. Enligt samfundet borde domstolarna i stället kunna använda sig av kommersiella rättsdatabaser för att söka efter praxis m.m.²⁰ Kammarrätten i Sundsvall argumenterade däremot för att det var en självklarhet att en domstol skulle få söka bland sina egna och andra domstolars avgöranden för att verksamheten skulle fungera. Utan den möjligheten skulle domstolarna, enligt kammarrätten, vara tvungna att köpa tillbaka sina egna uppgifter genom abonnemang hos kommersiella rättsdatabaser.²¹ Även Kammarrätten i Göteborg framförde liknande synpunkter.²²

I den proposition som föregick domstolsdatalagen uttalade regeringen att den betraktade det som principiellt orimligt att domstolarna skulle behöva teckna abonnemang med externa tillhandahållare av rättsdatabaser för att kunna söka bland vad som i grunden är domstolarnas egna uppgifter.²³

Det är oklart om regeringen endast konstaterade att den rådande ordningen var principiellt orimlig eller om tanken var att domstolarnas behov av att söka bland sina avgöranden skulle tillgodoses på något annat sätt än genom kommersiella rättsdatabaser.

5.3 De kommersiella rättsdatabaserna används flitigt

Det har nu gått ett antal år sedan propositionen till domstolsdatalagen lades fram för riksdagen och det kan konstateras att domstolarna ännu använder sig flitigt av de kommersiella rättsdatabaserna. Det handlar nog inte endast om möjligheten att söka efter vägledande avgöranden. Sådana avgöranden är begränsade till antalet och publiceras dessutom i regel på bl.a. de högsta domstolarnas hemsidor. I stor utsträckning används databaserna i stället för att t.ex. kartlägga underrättspraxis i någon fråga där det ännu saknas vägledande avgöranden. Databaserna är också användbara för att få fram förlagor t.ex. när man ställs inför ovanliga måltyper eller udda frågor och fungerar i dessa fall som gigantiska och ständigt växande mallbanker.

²⁰ Sveriges Advokatsamfunds remissyttrande den 1 juli 2013 (R-2013/0405).

²¹ Kammarrätten i Sundsvalls remissyttrande den 22 maj 2013 (Dnr Adm 51-2013-79, Remiss nr 6-13).

²² Kammarrätten i Göteborgs remissyttrande den 5 juni 2013 (Dnr 93/13).

²³ Prop. 2014/15:148 s. 61.

I domstolarnas målhanteringssystem är det möjligt att söka i den strukturerade informationen. Det går alltså att söka på personnummer, målnummer, måltyper etc. Detta kan vara användbart t.ex. för att få fram uppgifter som kan användas vid delgivning, för att kartlägga målstrukturen på en domstol eller hitta mål eller ärenden som av olika anledningar bör handläggas gemensamt. Som målhanteringssystemet för närvarande är konstruerat är det däremot inte möjligt att använda sig av sökbegrepp som i de kommersiella rättsdatabaserna. Det går alltså inte att få fram t.ex. domar där ett visst begrepp eller en viss formulering förekommer i domskälen. Dessutom genererar en sökning i målhanteringssystemet i princip endast ett sökresultat som härrör från den domstol från vilken sökningen görs. Dessa begränsningar medför att det i princip inte är möjligt att använda målhanteringssystemet som en rättsdatabas.

5.4 Ska domstolarnas bestämmelser om sök begränsningar i domstolarnas registerförfattningar tillämpas när personuppgifter i de kommersiella rättsdatabaserna behandlas?

Med den vida definition av uttrycket "behandling" som förekommer såväl i dataskyddsförordningen som i brottsdatalagen utgör det en personuppgiftsbehandling redan när någon tar del av personuppgifter genom att läsa på en dataskärm. En sökning i personuppgifter utgör en form av personuppgiftsbehandling. En tjänsteman på en domstol som gör en sökning i en kommersiell rättsdatabas behandlar alltså personuppgifter och har därmed att förhålla sig till dataskyddsregleringen. Den omständigheten att tillhandahållaren av rättsdatabasen har utgivningsbevis innebär rimligen inte att den som nyttjar databasen skulle vara befriad från att följa regelverken.

Det som enligt lagtexten är avgörande för om domstolsdatalagen eller domstolarnas brottsdatalag är tillämpliga är, för den förstnämnda lagens del, i vilken verksamhet behandlingen förekommer och, för den senare lagens del, i vilket syfte personuppgifterna behandlas. Det förefaller alltså vara så att lagarna är tillämpliga oavsett om de uppgifter som behandlas förekommer i domstolarnas egna uppgiftssamlingar, t.ex. i målhanteringssystemet, eller i en kommersiell rättsdatabas.

Oaktat det som sägs i föregående stycke står det klart att vissa bestämmelser i domstolsdatalagen och domstolarnas brottsdatalag endast tar sikte på vissa uppgiftssamlingar. Bestämmelserna som innebär att domstolarna under vissa förutsättningar får medge andra domstolar direktåtkomst tar naturligtvis inte sikte på några andra uppgiftssamlingar än domstolarnas målhanteringssystem. När det gäller bestämmelserna om

sökbegränsningar är saken däremot inte lika given. I dessa bestämmelser talas endast om "sökning i personuppgifter". Det går inte att av bestämmelsernas ordalydelser sluta sig till att de endast skulle gälla sökningar i vissa uppgiftssamlingar. Som nyss konstaterats används rättsdatabaserna flitigt av domstolarna och det är tydligt att många av dessa sökningar görs inom ramen för den rättsvårdande och rättsskipande verksamheten eller i syfte att t.ex. lagföra brott. Rimligen bör en sökning i en kommersiell rättsdatabas utgöra en "sökning i personuppgifter" på samma sätt som en sökning i domstolens målhanteringssystem. Frågan är om detta innebär att bestämmelserna om sökbegränsningar ska tillämpas i sådana fall.

De bestämmelser om sökbegränsningar som fanns i Vera-förordningarna var utformade på det sättet att de endast gällde vid sökningar i domstolarnas målhanteringssystem. Domstolsdatautredningen framhöll också att förordningarna inte skulle tillämpas vid användandet av de externa rättsdatabaser som domstolarna redan vid denna tid hade tillgång till.²⁴ Och de förslag till bestämmelser om sökbegränsningar som presenterades i departementspromemorian Domstolsdatalag (Ds 2013:10) var utformade på det sättet att den endast träffade sökningar som avsåg uppgifter "hos allmän förvaltningsdomstol" och "hos allmän domstol". I promemorian uttalades också att "externa offentliga rättsdatabaser" och – som det måste uppfattas – kommersiella rättsdatabaser inte omfattades av den föreslagna lagens tillämpningsområde.²⁵ Det var alltså tydligt att de föreslagna bestämmelserna endast var avsedda att träffa sökningar i domstolarnas egna uppgiftssamlingar.

I den proposition som föregick domstolsdatalagen görs inga uttalanden som klargör om tanken var att lagen skulle vara tillämplig i de fall de kommersiella rättsdatabaserna kom till användning. I lagmotiven till de ändringar i domstolsdatalagen som föranleddes av att dataskyddsförordningen började tillämpas och i lagmotiven till domstolarnas brottsdatalag nämns ingenting om kommersiella rättsdatabaser.²⁶

Man kan tycka att om lagstiftaren hade haft intentionen att de nu gällande bestämmelserna om sökbegränsningar endast skulle gälla för vissa uppgiftssamlingar, detta borde ha kommit till tydligare uttryck i regleringen. Det går att argumentera för att bestämmelserna om sökbegränsningar i domstolsdatalagen och i domstolarnas brottsdatalag ska tillämpas oavsett i vilken uppgiftssamling sökningarna görs. Frågan är dock om det är en rimlig tolkning av regleringen.

²⁴ SOU 2001:32 s. 105 f.

²⁵ Ds 2013:10 s. 107 ff.

²⁶ Se departementspromemorian *En omarbetad domstolsdatalag – Anpassning till EU:s dataskyddsförordning* (Ds 2017:41), betänkandena *Brottsdatalag* (SOU 2017:29) och *Brottsdatalag – Kompletterande lagstiftning* (SOU 2017:74) och prop. 2014/15:148, 2017/18:113, 2017/18:232 och 2017/18:269.

Kommersiella rättsdatabaser omfattas av den s.k. biblioteksregeln i 2 kap. 14 § första stycket 3 TF.²⁷ Handlingarna som finns i databaserna är alltså, till skillnad från sådana handlingar som finns i domstolarnas målhanteringssystem, inte allmänna. Det finns därmed ingen risk för att domstolarna tvingas göra integritetskänsliga sökningar i databaserna och lämna ut materialet till allmänheten. Bestämmelserna om sökbegränsningar syftar i första hand syftar till att minska integritetsriskerna vid den personuppgiftsansvariges personuppgiftsbehandling. Det går emellertid inte att bortse ifrån att det som en följd av biblioteksregeln inte framstår som lika angeläget att tillämpa bestämmelserna om sökbegränsningar vid sökningar i databaserna som vid sökningar i domstolarnas målhanteringssystem.

Som redan nämnts innebär bestämmelserna om sökbegränsningar i domstolsdatalagen att det i allmän domstol är tillåtet att använda sökbegrepp som avslöjar brott eller misstanke om brott. I 3 § domstolsdataförordningen, som gäller för de allmänna domstolarna, sägs dock att sådana sökningar inte får avse sökning i personuppgifter i tvistemål eller sökning i personuppgifter i mål eller ärenden som har avgjorts slutligt genom dom eller beslut fem år efter utgången av det kalenderår då avgörandet fick laga kraft.

Söker man på t.ex. "våldtäkt" eller "stöld" i en kommersiell rättsdatabas kommer sökningen inte endast avse brottmål utan även avgöranden i tvistemål och dessutom avgöranden i mål och ärenden som är äldre än fem år. Man skulle därför kunna hävda att en sådan sökning står i strid med 3 § domstolsdataförordningen. Skulle bestämmelserna om sökbegränsningar vara tillämpliga i ett sådant sammanhang skulle sådana sökningar följaktligen inte vara tillåtna. I vart fall skulle detta gälla om sökningen gjordes av en tjänsteman på en allmän domstol. Skulle sökningen göras av t.ex. en advokat skulle den däremot vara tillåten.

Frågan uppstår också hur gränserna ska dras. En sökning på internet måste väl rimligen utgöra en "sökning i personuppgifter" på samma sätt som en sökning i en kommersiell rättsdatabas eller i en domstols målhanteringssystem? Ska bestämmelserna om sökbegränsningar tillämpas vid sökningar på internet? Det är tveksamt om avsikten med domstolarnas registerförfattningar var att begränsa domstolarnas möjligheter att söka efter information på internet.

Som visas ovan kan man rikta flera berättigade invändningar mot den ståndpunkten att bestämmelserna om sökbegränsningar ska tillämpas oavsett i vilken uppgiftssamling sökningen sker. Mot den bakgrunden

²⁷ Biblioteksregeln är inte tillämplig på en upptagning i en databas som en myndighet har tillgång till enligt ett avtal med en annan myndighet, om upptagningen är allmän handling hos den myndigheten, se 2 kap. 14 § andra stycket tryckfrihetsförordningen.

måste man nog uppfatta de aktuella bestämmelserna på det sättet att de endast ska tillämpas när sökningar görs i domstolarnas målhanteringssystem. Rimligen bör reglerna även kunna tillämpas om man t.ex. för över uppgifter t.ex. en förteckning över mål från målhanteringssystemet till ett excelark, vilket möjliggör sökningar med hjälp av sökbegrepp. Det är ju i dessa fall en fråga om behandling av uppgifter som direkt hämtats från domstolarnas "egna system".

5.5 Det är inte tillåtet att söka i de kommersiella rättsdatabaserna helt utan begränsning

Givet att bestämmelserna om sökbegränsningar i domstolarnas registerförfattningar i princip inte är tillämpliga vid sökning i andra uppgiftssamlingar än i domstolarnas målhanteringssystem, t.ex. kommersiella rättsdatabaser, uppstår frågan om det finns andra bestämmelser om sökbegränsningar som är tillämpliga i stället.

Enligt huvudregeln i artikel 9.1 i dataskyddsförordningen är det förbjudet att behandla känsliga personuppgifter. I artikel 9.2 i förordningen finns ett antal undantag från denna huvudregel. I led g i nämnda artikel sägs att känsliga personuppgifter får behandlas om behandlingen är nödvändig av hänsyn till ett viktigt allmänt intresse, på grundval av unionsrätten eller medlemsstaternas nationella rätt. Detta förutsätter dock att unionsrätten eller den nationella rätten står i proportion till det eftersträfvade syftet, är förenlig med det väsentliga innehållet i rätten till dataskydd och innehåller bestämmelser om lämpliga och särskilda åtgärder för att säkerställa den registrerades grundläggande rättigheter och intressen.

Av 3 kap. 3 § första stycket dataskyddslagen framgår att känsliga personuppgifter får behandlas av en myndighet med stöd av artikel 9.2 led g i dataskyddsförordningen om uppgifterna har lämnats till myndigheten och behandlingen krävs enligt lag, om behandlingen är nödvändig för handläggningen av ett ärende, eller i annat fall, om behandlingen är nödvändig med hänsyn till ett viktigt allmänt intresse och inte innebär ett otillbörligt intrång i den registrerades personliga integritet. I andra stycket i samma paragraf föreskrivs att det vid behandling som sker enbart med stöd av första stycket är förbjudet att utföra sökningar i syfte att få fram ett urval av personer grundat på känsliga personuppgifter. I lagmotiven till bestämmelsen sägs att bestämmelsen inte gäller bl.a. i de fall behandlingen av känsliga personuppgifter sker med direkt tillämpning av något av undantagen i artikel 9.2 i dataskyddsförordningen.²⁸

²⁸ Prop. 2017/18:105 s. 195.

I artikel 9.2 led f i dataskyddsförordningen föreskrivs att känsliga personuppgifter får behandlas om behandlingen är nödvändig för att fastställa, göra gällande eller försvara rättsliga anspråk eller som en del av domstolarnas dömande verksamhet. I lagmotiven till domstolsdatalagen gör regeringen den bedömningen att den behandling av känsliga personuppgifter som domstolarnas utför inom ramen för domstolsdatalagens tillämpningsområde stödjer sig på bestämmelsen i artikel 9.2 led f i förordningen.²⁹ Det förefaller alltså vara så att den bestämmelse om sökbegränsning som finns i 3 kap. 3 § andra stycket dataskyddslagen inte är tillämplig t.ex. när en tjänsteman vid en domstol gör sökningar i en kommersiell rättsdatabas.

I 13 § domstolsdatalagen föreskrivs att uppgifter om en person inte får behandlas enbart på grund av vad som är känt om personen utifrån sådana uppgifter som avses i artikel 9.1 i dataskyddsförordningen, dvs. känsliga personuppgifter. I lagmotiven till 13 § domstolsdatalagen sägs att känsliga personuppgifter inte ska få utgöra den enda grunden för behandlingen.³⁰ Vidare finns ett förbud mot att utföra sökningar i syfte att få fram ett urval av personer grundat på känsliga personuppgifter i 2 kap. 14 § brottsdatalagen.

Det framstår som osäkert om avsikten har varit att dessa bestämmelser ska gälla när domstolarna gör sökningar i de kommersiella rättsdatabaserna. Tanken är nog snarare att det genom dessa bestämmelser ska vara tydligt för berörda myndigheter att det inte är tillåtet att missbruka de personuppgifter som finns i myndigheternas egna uppgiftssamlingar. Oavsett hur det förhåller sig med den saken innebär inte detta att det är tillåtet att söka i kommersiella rättsdatabaserna helt utan begränsning. En tjänsteman på en domstol får naturligtvis inte genom sökningar i databaserna sammanställa t.ex. socialförsäkringsmål som rör en viss sjukdomsdiagnos endast i syfte att kartlägga personer med den aktuella diagnosen. I alla händelser torde en sådan personuppgiftsbehandling vara otillåten redan av det skälet att den inte kan motiveras utifrån någon av de rättsliga grunder som finns i artikel 6.1 i dataskyddsförordningen.

5.6 Vilken praktisk betydelse har bestämmelserna om sökbegränsningar i domstolarnas registerförfattningar?

För närvarande är det endast möjligt att i begränsad utsträckning göra integritetskänsliga sökningar i domstolarnas målhanteringssystem. I de

²⁹ Prop. 2017/18:113 s. 26 ff.

³⁰ Prop. 2014/15:148 s. 49 f.

kommersiella rättsdatabaserna är det betydligt lättare att göra sådana sökningar. Situationen är alltså sådan att bestämmelserna om sökbe-gränsningar i domstolarnas registerförfattningar ska tillämpas när det av tekniska orsaker endast finns begränsade möjligheter att göra inte-gritetskänsliga sökningar men däremot inte – i vart fall enligt vad som görs gällande i detta bidrag – när det är relativt enkelt att göra sådana sökningar.

Mot bakgrund av hur domstolarnas målhanteringssystem för närva-rande är utformat kan man dock ställa sig frågan vilken praktisk bety-delse bestämmelserna har.

I 4 § domstolsdataförordningen, som gäller för de allmänna domsto-larna, föreskrivs att personnamn, personnummer, samordningsnummer och andra uppgifter som direkt kan hänföras till en fysisk person som är i livet inte får användas som sökbegrepp vid sökning i personuppgifter i brottmål som har avgjorts slutligt genom en dom eller ett beslut fem år efter utgången av det kalenderår då avgörandet fick laga kraft.

I domstolarnas målhanteringssystem är det som sagt möjligt att söka på direkta personuppgifter i den strukturerade informationen. Det är således möjligt att få fram en förteckning brottmål där en viss person förekommer. Bestämmelsen i 4 § domstolsdataförordningen innehåller ett absolut sökförbud. Detta innebär att den ska tillämpas av de all-männa domstolarna när allmänna handlingar begärs ut. En viss praktiskt betydelse kan man därför anta att bestämmelsen har. Denna betydelse ska dock inte överdrivas eftersom det är möjligt att på ett enkelt sätt skaffa sig kunskap om en persons brotthistorik längre tillbaka i tiden än fem år genom att använda sig av bl.a. kommersiella rättsdatabaser, låt vara att dessa databaser i regel inte är fullständiga.

6. Avslutande reflektioner

6.1 Inledning

Som följer av det föregående är lösningen för närvarande den att staten varje år betalar miljontals kronor till kommersiella aktörer för att dom-stolarna på ett effektivt sätt ska kunna söka bland sina egna avgöranden. Man kan förstås ifrågasätta om detta är rimligt.

Det står klart att den generösa offentlighetsprincipen i förening med det undantag från dataskyddsregleringen som systemet med utgiv-ningsbevis innebär har betydelse i sammanhanget liksom det förhållan-det att det för närvarande i princip inte är tekniskt möjligt för domsto-larna att använda målhanteringssystemet som en rättsdatabas. Det är alltså en kombination av faktorer av både rättslig och faktiskt art som

ligger bakom den ordning som öppnar upp för de kommersiella rättsdatabaserna.

Frågan om systemet med utgivningsbevis utgör en rimlig och korrekt avvägning mellan dataskydd och yttrandefrihet har diskuterats länge. Det saknas inte kritiska röster. Det har t.o.m. hävdats att den svenska ordningen står i strid med dataskyddsregleringen.³¹ Rättsläget är emellertid inte konstant och en rättsutveckling som innebär att förutsättningarna för de kommersiella rättsdatabaserna kommer att påverkas i framtiden kan knappast uteslutas.

6.2 Delegationsbestämmelsen i 1 kap. 20 § YGL

Delegationsbestämmelsen i 1 kap. 20 § YGL innebär att YGL inte hindrar att det i lag meddelas föreskrifter om förbud mot offentliggörande av personuppgifter som avslöjar känsliga personuppgifter. Bestämmelsen gäller endast om personuppgifterna ingår i en uppgiftssamling som har ordnats så att det är möjligt att söka efter eller sammanställa dessa och det med hänsyn till verksamheten och de former under vilka uppgiftssamlingen hålls tillgänglig finns särskilda risker för otillbörliga intrång i enskildas personliga integritet.

I regeringens lagförslag tog bestämmelsen även sikte på information om att en enskild har begått lagöverträdelser genom brott, förekommer i fällande domar i brottmål eller har varit föremål för straffprocessuella tvångsmedel.³² I konstitutionsutskottet restes emellertid invändningar mot förslaget i den delen som därför avslogs av riksdagen.³³ Kvar blev endast undantagen för känsliga personuppgifter.

Enligt lagmotiven omfattar uttrycket "lag" i 1 kap. 20 § YGL även en direkt tillämplig EU-rättsakt.³⁴ I linje med detta har Integritetsskyddsmyndigheten ansett sig vara behörig att vidta åtgärder (reprimand och föreläggande) mot ett företag med utgivningsbevis som erbjöd en söktjänst som gjorde det möjligt för användaren av tjänsten att vid sökning på personer med någon av sökparametrarna personnamn, personnummer eller adress ta del av bl.a. avgöranden i mål enligt lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård.³⁵ Företaget hade enligt myndigheten behandlat uppgifter om hälsa i strid med artikel 9 i dataskyddsförordningen. Företaget har utan framgång överklagat beslutet till förvaltningsrätten och

³¹ Se t.ex. Guldbrandzén och Herlin-Karnell, *Tvivelaktig svensk tillämpning av EU:s dataskyddsregler*, SvJT 2022 s. 759.

³² Prop. 2017/18:49 s. 254 f.

³³ Bet. 2017/18:KU16 s. 39 ff.

³⁴ Prop. 2017/18:49 s. 147 och 154.

³⁵ Integritetsskyddsmyndigheten, beslut 2022-09-13, diarienummer IMY-2022-1621.

därefter till kammarrätten.³⁶ Kammarrättens dom har överklagats till Högsta förvaltningsdomstolen som ännu inte (juli 2023) har beslutat i frågan om prövningstillstånd.³⁷

Den söktjänst som var föremål för Integritetsskyddsmyndighetens beslut riktade sig mot företag som vill göra bakgrundskontroller i samband med rekrytering av ny personal. Söktjänsten hade en s.k. personuppgiftsanknuten struktur, dvs. den hade särskilda sökfält för personuppgifter som kan läggas till grund för sökning.

De kommersiella rättsdatabaserna skiljer sig från den söktjänst som var föremål för Integritetsskyddsmyndighetens beslut i framförallt två avseenden. För det första saknar databaserna i regel en personuppgiftsanknuten struktur. Databaserna har oftast en mer generell struktur som endast möjliggör sökning efter uppgifter med "fritextsökning". För det andra riktar sig databaserna till en krets som på professionella grunder har ett berättigat behov av de aktuella uppgifterna och inte till den breda allmänheten. Tar man del av den proposition som föregick lagändringen och konstitutionsutskottets betänkande framstår det emellertid som tämligen tydligt att dessa skillnader i princip inte bör tillmätas någon betydelse för frågan om delegationsbestämmelsen i 1 kap. 20 § YGL är tillämplig.³⁸ Det finns därför en risk för att även kommersiella rättsdatabaser – som ju innehåller mängder med känsliga personuppgifter – omfattas av bestämmelsen.

6.3 Den nuvarande ordningen utmanas

Högsta domstolen har nyligen meddelat ett beslut som bör nämnas i sammanhanget. Målet handlar om en kvinna som med åberopande av artikel 17 i dataskyddsförordningen har begärt att uppgifter om att hon har varit föremål för åtal m.m. ska raderas från en söktjänst som mot betalning finns tillgänglig på internet. Det företag som tillhandahåller tjänsten har utgivningsbevis. Tingsrätten, som avslog raderingsyrkandet, konstaterade att delegationsbestämmelsen i 1 kap. 20 § YGL inte medger något undantag från grundlagsskyddet för de uppgifter som publiceras i databasen beträffande privatpersoners förekomst i olika mål i domstol.³⁹ Enligt tingsrätten var därför artikel 17 i dataskyddsförordningen inte tillämplig på uppgifterna i databasen. Hovrätten med-

³⁶ Förvaltningsrätten i Stockholm, dom 2023-02-02, mål nr 19538-22 och Kammarrätten i Stockholm, dom 2023-06-22, mål nr 1128-23.

³⁷ Högsta förvaltningsdomstolen, mål nr 4588-23.

³⁸ Prop. 2017/18:49 s. 151 och bet. 2017/18:KU16 s. 41 f.

³⁹ Stockholm tingsrätt, dom 2022-03-02, mål nr T 698-20.

delade inte prövningstillstånd.⁴⁰ Högsta domstolen beslutade om prövningstillstånd och meddelade tillstånd till målets prövning i hovrätten.⁴¹ I sina skäl för beslutet anförde Högsta domstolen att målet aktualiserar frågan om relationen mellan dataskyddsförordningen och grundlagsskyddet för yttrandefrihet i form av publicering av uppgifter om lagföring på webbplatser. Enligt Högsta domstolen saknas det vägledande avgöranden i frågan och det är därför av vikt för ledning av rättstillämpningen att målet prövas i högre rätt. Någon prövning i hovrätten blir emellertid inte aktuell eftersom målet enligt uppgift numera är förlikat.

Det kan alltså konstateras att nuvarande ordningen utmanas. Det återstår att se hur utvecklingen i rättspraxis kommer att påverka förutsättningarna för de kommersiella rättsdatabaserna. Databaserna är nog här för att stanna men en gissning är att de kommer att göras om i syfte att minska möjligheterna att göra sökningar på person.⁴²

6.4 En egenutvecklad rättsdatabas?

Man kan ställa sig frågan om inte domstolarna borde utveckla en egen rättsdatabas. Som redan nämnts innehåller de kommersiella rättsdatabaserna inte endast avgöranden utan även juridisk litteratur m.m. För att en egenutvecklad rättsdatabas ska kunna ersätta de kommersiella rättsdatabaserna bör den rimligen också innehålla sådan information. Det ska nog mycket till för att en sådan ordning ska kunna åstadkommas.

Domstolsverket har inlett en förstudie om en egenutvecklad rättsdatabas. Studien ska enligt uppgift redovisas under hösten 2023. Det återstår att se vad studien kommer fram till. Det finns dock en sak som är säker, nämligen att de rättsliga och tekniska utmaningarna är stora.

⁴⁰ Svea hovrätt, beslut 2022-05-03, mål nr T 3901-22.

⁴¹ Högsta domstolen, beslut 2023-03-21, mål nr Ö 3743-22.

⁴² Jfr not 16.